

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Små barn med store følelser

Small children with big emotions

Cecilie Bjerck Olsen og Karoline Orheim Pedersen

Kandidatnummer: 116 og 112

Navn på bachelorprogrammet: BLU3D-1006 Bacheloroppgave

Fakultet/Institutt: Høgskulen på Vestlandet

Veileder: Dag Skram

Innleveringsdato: 05.01.2021

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

INNHOOLDSLISTE

1.0 Innledning	s.2
1.1 Problemstilling	s.2
1.2 Oppgavens oppbygging	s.2
2.0 Teori	s.3
2.1 Utagerende atferd	s.3
2.2 Psykisk helse	s.4
2.3 Risikofaktor, beskyttelsesfaktor og resiliens	s.6
2.4 Personale og arbeid i barnehagen	s.7
2.5 Barnesyn	s.8
2.6 Relasjon og tilknytning	s.9
2.7 Tidlig innsats	s.10
3.0 Metode	s.11
3.1 Valg av metode	s.12
3.2 Pilotstudie	s.13
3.3 Valg av intervjupersoner	s.13
3.4 Pålitelighet, gyldighet og etiske hensyn... ..	s.13
4.0 Empiri	s.15
4.1 Intervjupersonenes bakgrunn	s.15
4.2 Utagerende atferd	s.15
4.3 Relasjon og tilknytning	s.17
4.4 Personalet og arbeid i barnehagen	s.18
4.5 Tidlig innsats og psykisk helse	s.19
5.0 Drøfting	s.19
5.1 Utagerende atferd.....	s.20
5.2 Relasjon og tilknytning	s.21
5.3 Personalet og arbeid i barnehagen	s.23
5.4 Tidlig innsats og psykisk helse	s.24
6.0 Avslutning	s.26
7.0 Kildeliste	s.28
Vedlegg 1: Informasjonsskriv	
Vedlegg 2: Intervjuguide	
Vedlegg 3: Følgeskriv	

1.0 Innledning

I barnehagen møter man et mangfold av barn og voksne, der alle har ulike behov som skal møtes og ivaretas. Som student og ansatt i barnehage har vi lagt spesielt merke til at barn med utagerende atferd kan oppleves utfordrende for mange. Det har seg slik at alle barn på sett og vis vil være innom utagerende atferd på ulike stadier i livet, i større eller mindre grad. Tradisjonelt sett ville en fokusert entydig på barnet i en slik utfordring, men vi ønsker å ha søkelys på den voksnes rolle i relasjonen. Hva kan vi gjøre for å hjelpe små barn med store følelser? Vi er overbevist om at det kan skje store endringer i barns atferd, ved å endre og ha fokus på holdninger blant personalet.

Vi har selv vært vitne til ulike tilnærminger til utagerende atferd i barnehagen. Vi har blant annet stått overfor situasjoner hvor barn med utagerende atferd blir møtt med straff. Vi undrer oss over hva denne type tilnærming gjør med barnet, kontra barn som blir møtt med empati og omsorg. Vi mener barn som utagerer, har lett for å bli misforstått. For oss er atferd kommunikasjon, vi mener barna har et behov som ikke blir møtt.

Vi synes selv det kan være vanskelig å vite hvordan man skal møte denne type atferd, og har derfor et sterkt ønske om mer kunnskap på dette området.

1.1 Problemstilling

Temaet for oppgaven vår er utagerende atferd, med hovedfokus på de voksnes rolle i møte med denne atferden. Vi har landet på følgende problemstilling:

“Hvordan kan vi som barnehagelærere skape trygge og gode relasjoner til barn med utagerende atferd?”

I og med at vi har valgt å fokusere på de voksnes tilnærming, vil ikke diagnose, familieforhold, kjønn og andre faktorer hos barna være sentralt i vår oppgave, selv om det kan være årsak til utagering. Kunnskap på dette området vil være nyttig, men vår oppfatning er at det skal være mulig å møte barn på en god og trygg måte, uavhengig av hva som er årsaken bak atferden.

1.2 Oppgavens oppbygging

Denne bacheloroppaven vil bestå av fire hoveddeler. En teoridel, en metodedel, en empiri - og en drøftingsdel.

Vi har ikke begrepsavklaring i starten av oppgaven, vi velger og definerer temaene underveis. Det første vi starter med er å presentere ulike teoretiske innfallsvinkler om temaet vårt. Vi har landet på et par sentrale tema som vi vil gå i dybden på, for å se om det kan bidra til å svare på problemstillingen vår. Videre går vi over på metodedel hvor vi skal samle og vise funn av data, og avslutter med å trekke tråder mellom teori og data i drøftingsdelen, som er fjerde og siste del av oppgaven.

2.0 Teori

I denne delen har vi valgt å gjøre rede for ulike teoretiske innfallsvinkler som vi mener er til nytte for å finne svar på oppgaven vår.

2.1 Utagerende atferd

Atferdsproblemer er et stempel som settes alt for lett på barn og ungdom, når de oppfører seg på måter som bekymrer eller provoserer. Det er et uklart begrep, som betegnes på ulike måter. Noen betegnelser kan for eksempel være emosjonelle og sosiale vansker, psykososiale vansker, samhandlingsvansker, utagerende atferd eller innagerende atferd. Andre betegnelser som blir brukt for å beskrive denne atferden er impulsdrivne barn, fighter barn eller problembarn (Nordahl, Sørlie, Manger & Tveit, 2005, s. 34). Ogden (1998) beskriver atferdsproblemer som i hvilken grad atferden til barn bryter med de gjeldende normer, regler og forventninger som er i samfunnet og i oppvekstmiljøet, og om denne atferden avviker fra aldersadekvat oppførsel. Slike atferdsproblemer kan hemme og forstyrre barnets egen utvikling og læring. Videre kan den stoppe den sosiale og positive samhandlingen mellom barn og voksne (I Nordahl et al., 2005, s. 31).

Som nevnt ser vi at atferdsvansker er en betegnelse som viser til utagerende atferd. Barn og ungdom som har alvorlig grad av atferdsvansker utgjør 2-3%. Disse barna utfyller ofte kriterier til diagnoser som for eksempel Conduct disorder, ADHD og ODD. Barn som har moderate atferdsvansker, utgjør 3-4%, og trenger pedagogiske tiltak. For voksne kan normal atferd hos barn være både slitsomt og krevende, men det er viktig å se at en slik atferd kan være høyst normalt. Holland viser til Webster – Stratton (2010) som gir et eksempel på dette og sier at normal atferd kan være uro, krangling og sutring (I Holland, 2017, s.20). Sørlie (2000) sier at på tvers av ulike studier og i ulike land viser forskning til at atferdsproblemer er mest hyppig blant gutter enn jenter. Jenter viser oftere til internaliserte atferdsvansker og viser til mindre konfronterende atferd, mens gutter viser oftere til utagerende og konfronterende atferd (I Nordahl et al., 2005, s.50).

Kinge mener at barns atferd er kommunikasjon. Atferd har alltid en årsak, og barn går langt for å møte våre forventninger. Videre sier hun at noe av det vanskeligste vi gjør som mennesker er å kommunisere følelser. Barn kommuniserer til oss via handlinger, når de mangler språk og ord for å kommunisere ønsker, behov og følelser. Vi kan alle oppleve kaos, manglende forståelse og kontroll når vi er opprørt og styrt av følelser, dette vil prege våre reaksjoner og fjerne oss fra språket (Kinge, 2018, s. 15). Drugli sier at det i dag finnes mye forskningsbasert kunnskap på atferdsvansker. Det er ikke enkelt å definere hva som er atferdsvansker, og hva som er normal atferd, eller vanskelig atferd når man skal forholde seg til negativ atferd hos barn. Alle barn vil utvise en negativ atferd i en eller annen situasjon eller i en periode. Dette er en del av den normale funksjonen hos barn og den normale utviklingen. Definisjonen av alvorlige atferdsvansker er når den negative atferden hos barnet skiller seg fra det som er det normale for aldersgruppen til barnet. Dette vil gjelde alvorlighetsgrad, varighet, hvor atferden oppstår og om den fører til nedsatt funksjonsnivå (Campbell 2002) (I Drugli, 2020, s.11).

Lund understreker at atferd er et språk som må leses av voksne, det er en respons. Atferden er ikke barnet, men den gir et uttrykk for noe. Barn blir ofte definert som aggressive, manipulerende og gjerne ondskapsfulle. Det er stor forskjell på si at et barn er vanskelig, eller ondskapsfull, enn at barnet i en gitt kontekst viser en atferd som blir tolket av de voksne som ondskapsfullt, eller aggressivt. Dette er to helt ulike barnesyn (Sandgrind, 2018). Drugli mener at barn som utviser negativ atferd i skole, eller barnehage, kan få store konsekvenser. Dette kan skape negative reaksjoner fra de voksne og jevnaldrende, som igjen vil få konsekvenser og vil gjøre det vanskelig å tilpasse seg. Det vil over tid forsterke den negative atferden og barna kan komme inn i negative spillmønstre. Barn med atferdsvansker misforstår sosiale og emosjonelle signaler. De strever med regler for lek, og ved å fungere med jevnaldrende, særlig i ustrukturerte aktiviteter og i utetiden (Drugli, 2020, s.137). Ogden sier at den utagerende atferden kommer til syne særlig i mindre strukturerte situasjoner. Som for eksempel valgfrie aktiviteter, frilek og på uteområder eller skolefritidsordninger. Det som oppfattes som det normale nå, vil over tid endre seg. Det man ser fra faglitteraturen og forskning, er at det er vanskelig å se forskjell mellom det som er avvikende og det som er normalt. Det er mye som tyder på at normene for akseptabel atferd har blitt romsligere i samfunnet nå, enn tidligere (Ogden, 2015, s.12-13).

2.2 Psykisk helse

Drugli viser til helsedirektoratet som sier at så mange som 20% av barn har psykiske vansker, og cirka 7% har psykiske lidelser av barn og unge. Atferdsvansker og ADHD blant yngre er dominert av gutter, mens det er flertall blant jenter i tenårene som har internaliserte problemer (Drugli, 2020, s.37).

Kvello referer til Kashdan & Rottenberg (2010) og Keyes (2005) som alle sier at god psykisk helse handler om tilfredshet, positiv tenkning og positive emosjoner, kompetanse, sosial tilhørighet og autonomi (Kvello, 2016, s. 160).

Flaten sier at betegnelsen av psykiske vansker er dersom et barn får problemer som går utover hverdagens oppgaver og som føles svært vanskelig. Flaten mener det kan være ulike eksempler på dette. Det kan handle om hverdagslige situasjoner i barnehagen som blir vanskelig å håndtere, som sosialt samvær med barn over tid, overganger, brudd på rutiner eller aktiviteter. Det kan også være vanskelig at de voksne ikke kan komme med engang når barnet trenger det. Slike vansker kan resultere i at barnet trekker seg tilbake, eller at barnet viser kraftig utagering. Det kan skje ved gråt, eller ved at barnet viser tydelig motstand. Her blir det viktig å se på miljøet barnet er i, fordi der kan det virke forsterkende og dempende på barnets utfordringer (Flaten, 2018, s.143). I en artikkel på forskning.no hevder psykolog og spesialpedagog Torstein Stray at det er mange grunner til at barn blir vanskelige. Barn utvikler konsentrasjon - og atferdsvansker som et svar på manglende forståelse, eller avvising av grunnproblemene i omgivelsene. Videre mener Stray at det er avgjørende med kunnskap rundt barnets utvikling og omgivelser, for å kunne forstå budskapet og signalene i barnets atferd (Stray, 2013).

Skram viser til G.M. Mead (1977) som sier at selvoppfatningen til barnet er en speiling av omsorgspersonen følelsesmessige pådriv over hvordan man reagerer på barnet sine handlinger, signal og behov. Barnet sin atferd blir styrt av selvoppfatningen som barnet har utviklet, disse vil styre forventningene barnet har til sine omgivelser og seg selv (I Skram, 2016, s. 29). For å styrke barnets mentale helse og selvfølelse, må man respektere barnet sin opplevelsesverden og se barnet som subjekt, sier Bae. Dette vil bidra til å unngå utvikling av voldstendenser og mobbing. Videre sier hun at å se barnet som subjekt er viktig for grunnlaget av medmenneskelighet og relasjoner i barnehagen (Bae, 2007). Kinge mener at barn sitt selvbylde alltid vil være i utvikling og i samspill med andre. Det som skjer i samspillet, vil være grunnlaget for barnets oppfatning av egen betydning og egen verdi. Barn som har avvikende atferd vil være ekstra sårbare i slike situasjoner og vil trenge mer hjelp av de voksne gjennom veiledning, klokskap, bekreftelse og anerkjennelse (Kinge, 2018, s. 35). Bae mener det er viktig at barn blir møtt når en uttrykker egne intensjoner. Viktigheten av at noen lytter, forstår og tar inn det man føler og tenker, det er viktig for selvfølelsen, relasjoner og den mentale helse. God psykisk omsorg forebygger mobbing og skaper god selvfølelse (Bae, 2007). I rammeplanen står det at barnehagen skal være et trygt og utfordrende sted hvor barna kan teste ut de ulike sidene ved samspill, vennskap, og fellesskap. Barna skal bli kjent med egne og andres

følelser, og de skal få støtte til å håndtere utfordringer, og i å mestre motgang (Kunnskapsdepartementet, 2017, s, 13).

Det finnes flere modeller som omhandler behov for regulering eller reguleringsstøtte. Dag Nordanger sitt toleransevindu viser til en sone som representerer optimal aktivering. Når barn og voksne er i denne sonen er vi i en optimal læringsfase. Dersom man er over toleransevinduet, kalles dette hyperaktivitet, er man under toleransevinduet kalles dette hypo. Grensene man har for å gå over eller under den optimale sonen, varierer fra person til person. Det er flere faktorer som spiller inn. Blant annet erfaringer fra tidligere, temperament og emosjonell tilstand (Nordanger & Braarud, 2018, s.39).

2.3 Risikofaktorer, beskyttelsesfaktorer og resiliens

Når det kommer til barn og atferdsvansker må man stille seg selv noen sentrale spørsmål: Hva vet vi om årsakene til at barn og unge utvikler atferdsproblemer, og hva er det som kan hindre eller bremse slik utvikling? Hvilken faktor utgjør en risiko med tanke på utvikling av atferdsvansker, og hvilke faktorer kan virke beskyttende når det kommer til å hindre denne atferden? Det er disse faktorene tiltakene vi setter inn skal knyttes opp mot, derfor er dette viktige faktorer og finne frem til (Holland, 2017, s.44). Risikofaktor er en felles betegnelse for faktorer som kan øke faren for å utvikle sosiale, psykiske eller somatiske vansker (Kvello, 2013, s.219). Dette kan være faktorer i barnet, i barnets miljø eller i kulturen som øker sannsynligheten for atferdsvansker (Holland, 2017, s.45). Gunnestad kommer med eksempel på hvilke faktorer dette kan være. Ved barnet kan det være individuelle risikoer som går på medfødte skader, temperament, sykdom, sensitivitet og mottakelighet for sykdom og stress. I barnets miljø kan det være vold i hjemmet, aggressiv oppdragelse, uklare grenser, psykisk sykdom, alkoholmisbruk og omsorgssvikt. Kulturelle og samfunnsmessige risikoer kan være forhold som dårlige boforhold, krig, fattigdom, hyppig flytting og arbeidsløshet (Gunnestad, 2019, s.325). Nordahl (2009) sier at jo flere risikofaktorer barnet har, jo større er sannsynligheten for senere alvorlig problemutvikling (Holland, 2017, s. 45).

Beskyttelsesfaktorer på den andre siden defineres som faktorer hos individet eller i oppvekstmiljøet som bidrar til å fremme positiv utvikling. Her nevner Gunnestad faktorer som omsorgsfull og konsekvent oppdragelse, og ikke voldelig og ikke aggressiv oppdragelse. I tillegg til god emosjonell tilknytning til minst en nær forelder eller person i familien. Faktorer hos barnet kan være avbalansert og ikke temperamentsfull, gode sosiale og verbale ferdigheter (Holland, 2017, s.45). Kvello refererer til Werner (2005), han påpeker at beskyttelsesfaktorenes betydning blir tydeligst når risikofaktorene

er betydelige, og at de har vart en viss periode (I Kvello, 2013, s.219). Det er vesentlig å ha forskningens risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer som bakteppe dersom man skal analysere et atferdsproblem (Holland, 2017, s. 47). Dette alene er ikke tilstrekkelig, så man må ofte supplere med tilleggsinformasjon, som for eksempel intensitet og varighet (Kvello, 2013, s. 222).

I tillegg til risiko og beskyttelsesfaktorer bruker vi også begrepet resiliens. Resiliens er ikke et entydig begrep. I vår sammenheng handler dette om barn som gjenvinner sin form. Barna klarer seg gjennom mye motgang, mange vanskeligheter eller traumer. De utvikler seg positivt på tross av mange negative omstendigheter (Gunnestad, 2019, s.324).

2.4 Personalet og arbeid i barnehagen

Barnehagen er første trinn i utdanningsløpet, og blir av stortinget definert som en pedagogisk virksomhet. En rik oppvekst og danningsarena for barn (Mørland, 2014, s. 81). *``Når det gjelder god kvalitet i barnehage, er norsk og internasjonal forskning helt klare: De mener de voksnes kompetanse og relasjonen de har til barna er av den avgjørende faktoren som skaper gode og dårlige barnehager``* (Brandtzæg, Torsteinson & Øiestad, 2015, s. 13). Rammeplanen sier at barnehagen skal formidle grunnleggende verdier som fellesskap, medansvar og omsorg, det skal bygges et miljø som bunner i respekt, menneskeverd og retten til å være forskjellig (KD, 2017, s.19). Sjøvik sier all pedagogisk virksomhet for barn skal være grunnfestet i at alle barn har samme verdi og er unike (Sjøvik, 2014, s.42). De voksnes evne til å inngå i positive, sensitive samspill med barna, at de forstår barna innenfra og prøver å imøtekomme deres behov, er viktig. *``Trygghet, ømhet og glede er viktigere enn alt annet i barnehagen``* (Brandtzæg, et.al., 2015, s.13).

Barnehagen skal være både helsefremmende og forebyggende (KD, 2017, s.11). På denne arenaen skal barna møtes med respekt og forståelse. Barns liv påvirkes nemlig av omgivelsene (KD, 2017, s. 8). Det er viktig å huske på at alle barn og voksne er forskjellige. *``Vi har ulikt temperament, ulik intelligens, ulike medfødte disposisjoner for fysiske og psykiske vansker og har ulike erfaringer fra livet selv``* (Lund, 2019, s.89). Som voksne i barnehagen kan vi ikke forstå alt, men det er heller ikke dette som ligger i begrepet forståelse. Ønsket er at man som voksen har en grunnholdning som bygger på et inderlig ønske om barns beste, og å skape en god relasjon i møte med barna. Har man en slik holdning går man inn i en situasjon med et ønske om å finne løsninger på det som i noen tilfeller kan oppleves utfordrende (Lund, 2019, s.41). Atferd har en sammenheng i hvordan barna blir møtt, og deres erfaringer i møte med atferden. Lund sier det på denne måten: *``Det er slik med mange ting her i livet at en god balanse ofte er det beste, også når det gjelder oppdragelse. Klarer man å bruke sunn fornuft der vi skal og må ta kontroll, og kombinerer det med et glimt i øye og*

varme, blir det en ypperlig miks (Lund, 2019, s. 92). Videre legger hun vekt på at vi må gå på jakt etter suksess hos barna. Dersom man gjør dette, mener hun barna vil ha gode muligheter til vekst og utvikling. Oppskriften på varig positiv atferdsendring er ifølge Lund; en stor dose kjærlighet, kombinert med tydelig støtte og veiledning (Sandgrind, 2018).

2.5 Barnesyn

Ulike syn på barn, barndom og oppdragelse av barn er en viktig innfallsvinkel til refleksjon over yrkesrolle for alle som arbeider med barn (Skram, 2016, s.13). Dersom vi hadde spurt hva et barn var for 60 år, eller 400 år siden, ville vi mest sannsynlig fått et helt annet svar, enn om vi hadde stilt samme spørsmål i dag. I løp av de siste 25-30 årene har de funnet markante endringer innen forskning på barn. Dette har ført til et perspektivskifte i forskernes grunnleggende oppfatning av hva et barn er, og hvordan man skal forstå barnets utvikling (Wolf, 2016, s.79). Berit Bae sier at det sentrale i dette skiftet er at barn sees som subjekter helt fra begynnelsen av livet, og ikke bare som objekter som skal påvirkes og formes (Bae, 2007). Som ansatt i barnehage må man stille seg spørsmål om hvordan barn lærer, hvordan de tenker, hvordan de utvikler seg, og hvilken faktor som spiller inn på denne utviklingen (Skram, 2016, s.13). I større grad enn før, er barn i stand til å strukturere eget liv, egen rytme og eget tempo. Barn trenger voksne som omsorgspersoner, og modeller som de kan ha samspill med. De trenger ikke voksne som skal planlegge, styre og kontrollere alt barna gjør. I samarbeid med andre barn og voksne, skaper barna sin egen kunnskap og identitet (Skram, 2016, 16).

Det grunnleggende menneskesynet er at vi er likeverdige selv om vi har ulike forutsetninger (Askland, 2015, s.37). Selv om barn ikke har tilsvarende kroppslig og verbal kunnskap som voksne har, er barn medmennesker med intensjoner og meninger. Barn og voksne er likeverdige, selv om vi ikke er likestilt i erfaringer og levd liv (Wolf, 2016, s. 86). Lund mener at dersom alle barnehageansatte har en holdning og et barnesyn som bygger på at alle barn vil samarbeide, vil voksne gjøre det de kan for å støtte, lede og veilede barnets atferd når følelsene tar tak (Lund, 2019, s.40). Nordin Hulmans har en annen vinkling på barn som subjekt. Han mener et resultat av å se barn som subjekt preger barnehagemiljøene på den måten av at alle må gjøre det samme, følge samme regler og at alle må behandles likt. Denne forståelsen mener han fører til at flere og flere blir definert som problembarn, da de faller utenfor det som blir sett på som de gjennomsnittlige normene. Han sier videre at når det blir problem i barnehagen er det alltid noe feil med barna. Peder haug (2000) støtter opp om dette, og sier at det gjøres lite for å forandre betingelsene rundt barna (Bae, 2007)

2.6 Relasjon og tilknytning

``For et lite menneskebarn kommer trygghet foran alt`` (Brandtzæg, et.al., 2015, s. 16). Tilknytning handler om relasjonen barn har til sine nærmeste (Haugen, 2015, s.126). Barn kommer til verden med et behov for å søke trygghet og beskyttelse. Den medfødte evnen til å holde seg i nærheten for å sikre egen trygghet og overlevelse kalles tilknytning. Det handler grunnleggende sett om fysisk trygghet og overlevelse (Brandtzæg et al., 2015, s.16).

John Bowlby er sentral innen tilknyttningsteorien. Han sier og at tilknytning er noe som er medfødt, og at det er en evolusjonært utviklet atferd som tilfredsstillers menneskets behov for nære relasjoner med personer som står de nært (Haugen, 2015, s. 127). *“Å dekke barns følelsesmessige behov for kontakt med en voksen som alltid er til stede, er en avgjørende forutsetning for læring”* (Brandtzæg et al., 2015, s. 5). Å være en tilstedeværende voksen er en mer komplisert oppgave enn andre læremål, fordi den baserer seg på lærerens evne til å gjenkjenne, forstå og observere barns tilknytningsbehov, slik barna uttrykker de til enhver tid. I tillegg til dette skal man kunne være bevisst og reflektere om responsen vi gir, faktisk dekker barnas behov. Et annet avgjørende element når det gjelder kompetanse, er lærerens empatiske holdning i relasjonsbyggingen (Brandtzæg et al., 2015, s. 5).

Når det gjelder relasjonsbygging, er det viktig å huske på at det er de voksne som har ansvar for relasjonen (Holland, 2013, s. 14). Det er et asymmetrisk forhold mellom barn og voksne, dermed har de voksne et moralsk og etisk ansvar om å se det beste i barnet (Askland, 2015, s. 37). Rammeplanen legger vekt på at omsorg er en forutsetning for trygghet og trivsel (KD, 2017, s. 19). Å bry seg om å ta vare på andre mennesker, er en enkel men grunnleggende definisjon på omsorg. I vår sammenheng handler omsorg om å ta hensyn til barnas beste, ha følsomhet for deres kommunikasjon og utvikling (Askland, 2015, s. 58). Dersom vi kan møte barnet med ubetinget kjærlighet og møte barna på en trygg og forutsigbar måte, vil barna oppleve at vi vil de vel og at vi er til å stole på. Dette kan være starten på deres egen modell til hvordan de vil være i samspill med andre mennesker. Når mennesker omgås, vil man gjensidig påvirke hverandre. Noe som igjen vil påvirke miljøet man er i.

Dersom man har god relasjon og emosjonell link vil man ha større påvirkningskraft, enn om man ikke har det. I slike relasjoner kan man overføre holdninger og kunnskap (Flaten, 2018, s. 83). Om en møter barna med en avvisende, kritisk og uforutsigbar måte, vil barna igjen møte andre mennesker med lignende forventninger (Gunnestad, 2014, s. 328). Barn er avhengig av voksnes psykiske og

fysiske nærhet. Voksne som skaper trygghet og stabilitet gir barnet en følelse av å være elsket og bli satte pris på (Askland, 2015, s. 63). Å møte barnas behov på en anerkjennende og god måte er ikke alltid lett, spesielt ikke om barnas behov krasjer med våre egne behov, eller når det skjer mye på en gang (Haugen, 2015, s. 132). Voksnes emosjonelle kompetanse er spesielt viktig i møte med atferd som utfordrer (Sandgrind, 2018). Barn som viser utfordrende atferd, også det vi kaller problematferd, er mer like enn ulike alle andre barn. Barna kan ha sider som oppleves utfordrende og vanskelig både for den enkelte og omgivelsene. Denne atferden skal ikke overskygge og dominere resten. Barn som innagerer eller utagerer har samme behovene som andre barn. Vår oppgave som oppdragere må være med på å bidra til at barna klarer å delta på en positiv måte i samspill og relasjon med andre (Nordahl, et al., 2005 s.28). En viktig forutsetning er at man som voksen selv klarer å beholde roen og være trygg, når barnet er utrygt (Sandgrind, 2018). I tillegg til dette kan en ved bruk av refleksjon, analyse og forskningsbasert kunnskap bidra til å få problematferden i en positiv retning (Nordahl, et al., 2005, s.30).

Når det gjelder utagerende atferd, handler det om å kunne holde seg til denne atferden på en rolig og vennlig måte, samtidig som man setter klare grenser når barnet gjør noe som er uakseptabelt. Følelsesmessig tilgjengelighet gir en trygg base for utrygge barn. Dersom barnet blir møtt på en kjærlig, forståelsesfull og vennlig måte av omsorgspersonene, kan det hjelpe barnet med å utvikle en tilfredsstillende tilknytning (Haugen, 2015, s.132). Flaten refererer til Kvello (2012) *``Det er i det sosiale samspillet og i relasjonene at det meste av emosjonell og sosial utvikling skjer``* (Flaten, 2018, s.51).

Dersom man stadig blir konfrontert med vedvarende forstyrrende atferd, kan dette være krevende. *``Fra en Circle of Security perspektiv stammer slik atferd fra barns forsøk på å kommunisere legitime behov for tilknytning eller støtte i utforskningen. Når barns behov dekkes, reduseres ikke overraskende problematisk atferd til et minimum``* (Brandtzæg, et al., 2015, s.5).

2.7 Tidlig innsats

Statssekretær Birgitte Jordal i kunnskapsdepartementet sier at når det kommer til tidlig innsats i barnehagefeltet går det på forebygging av negativ atferd blant barn. Barn med ulike problem skal få gode utviklingsmuligheter gjennom hjelp og støtte i barnehagen eller gjennom henvisning til andre instanser (Pettersen, 2015, s. 42).

Ogden mener at tidlig innsats bygger på antakelsen om at det er lettere å kompensere eller korrigere avvikende utvikling når barna er små (Ogden, 2015, s. 71). Drugli viser til Taylor og Biglan (1998) som sier at tidlig intervensjon er dokumentert og kan forhindre utvikling av atferdsvansker hos barn som

er risikoutsatte. Barnehagen er en viktig og sentral plass for å forebygge atferdsvansker (I Drugli, 2020, s.160). Tidlig innsats er viktig, fordi mye av det som skjer når barnet er lite kan legge et grunnlag for det som skjer senere i utviklingen, mener Drugli (Drugli, 2015). For at flest barn skal slippe negativ utvikling fra tidlig av, er det viktig å gi barn en god start. Mange av vanskene som ungdom og voksne har i dag, startet tidlig i livet. Tidlige røtter vil fremme utviklingen av psykisk helse, læring, følelser og atferd senere. Ved å legge et godt grunnlag for læring, atferd og psykisk helse for barn, må vi kvalitetssikre relasjoner mellom voksne og barn (Drugli, 2015).

I de første leveårene til barna vil barnehjernen være påvirkbar, derfor har tidlige erfaringer stor betydning. Erfaringer som barn gjør i denne perioden, vil lagres biologisk og psykologisk. Barn som ikke blir sett, snakket til, eller aktivisert får en mangelfull tidlig stimulering som vil gi barnet et dårligere grunnlag for læring. For å sette i gang lærings – og utviklingsprosesser er det viktig med tidlig stimulering (Drugli, 2015). Flaten mener at vansker kan oppstå tidlig hos barn, selv om en ikke alltid kan stoppe utviklingen av vanskene. Tidlig innsats kan redusere omfanget av vanskene som barn har, og det er en nøkkelfaktor for barn med dårlige omsorgsforhold. I barnehagen skal personalet være observante rundt barn som ikke mestrer. Men det kan gå feil vei også, ved at en setter fokus på alt som går imot forventet utvikling. Flaten sier videre at en finner det man gjerne vil finne. Barnet har sin egen evne til å oppdage hva det trenger av kunnskap og ferdigheter. Vi voksne skal ikke underkjenne dette, men heller jobbe med og ta til oss kunnskapen. Barnets ressurser er viktig å leite etter. Det rette tiltaket for vansker med liten karakter, er et stimulerende og støttende miljø (Flaten, 2019, s.132-133).

Tidlig innsats innebærer at jo tidligere man begynner å yte hjelp og korrigerer de konkrete problemene, jo større er sannsynligheten for et positivt utfall. Hausstatter skriver og at tidlig innsats lover i grunn at om en starter tidlig ved å tilby hjelp, vil det bli lettere for barnet i fremtiden og løse utfordringer. Det kreves lite ressurser fra barna er små, enn til bruk i fremtiden (Karoly et al. 2005) (Hausstatter, 2014 s, 41).

3.0 Metode

I denne delen av oppgaven skal vi vise til den metoden vi har valgt å bruke og hvorfor. Videre skriver vi om valg av informanter og pilotstudie, før vi avslutter med pålitelighet og gyldighet.

Vilhelm Aubert (1985, s.196) definerer metode på denne måten: `` *En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener formålet, hører med i arsenalet av metoder*`` (I Dalland, 2012, s. 111).

3.1 Valg av metode

Når vi skulle komme frem til hvilken metode vi ville benytte oss av, måtte vi se på hva som passet best til vår problemstilling og hva som ville belyse den. Dalland sier at for å samle inn data og finne informasjon til det man trenger til sin undersøkelse, trenger man hjelp fra en metode. Det er to ulike metoder som kan brukes, kvalitativ og kvantitativ metode. De kvalitative metodene handler om opplevelser og meninger som ikke lar seg måle, mens de kvantitative metodene gir oss data i form av målbare enheter. De ulike metodene er begge med på å bidra og bedre en forståelse av samfunnet, om hvordan institusjoner, grupper og medmennesker samhandler (Dalland, 2015, s.112).

Vi valgte å bruke den kvalitative metoden intervju fordi vi hadde et ønske om å finne svar på problemstillingen vår ved å gå i dybden på intervjupersonene vi skulle intervjuer. Vi ønsket å få et innblikk i informantenes kunnskaper og erfaringer om utagerende atferd. Kvalitative metoder som intervju og observasjon handler om subjekt-subjekt forhold mellom informant og intervjuer. Forskningsprosessen vil være påvirket av de begge (Bergsland & Jæger, 2018, s. 66). Bergsland og Jæger viser til Thagaard (2013) som sier at de kvalitative metodene vektlegger betydningen og går mer i dybden (I Bergsland & Jæger, 2018, s. 66).

Vi ville benytte oss av intervjuform da dette er en åpen metode. Jacobsen sier at en åpen metode handler om at den som undersøker skal legge så lite føringer som mulig ved innsamling av informasjonen (Jacobsen, 2013, s. 56). Dette var grunnen til at vi valgte intervjuer som metode. Ved en slik kvalitativ undersøkelse finnes det sterke og svake sider. De sterke sidene av en slik undersøkelse er at det er en åpen metode som gir nyansert data. Her vil intervjupersonen fortelle om sine meninger, tolkninger og forståelse av det en undersøker. Det vil skape en nærhet mellom intervjuperson og intervjuer. Dette vil gjøre det lettere for å gå i dybden på dem som undersøkes gjennom lange samtaler og via observasjon. De svake sidene er at den kan være omfattende og kan ta lang tid. Dersom man har få intervjupersoner, blir det få enheter å studere. Her kan en då bli tvunget til å velge mange inntrykk foran enheter. Dette kan skape et problem med representativiteten for de intervjupersonene vi spør (Jacobsen, 2013, s. 61-62). Vi har valgt å intervjuer tre personer, for å avgrense datainnsamlingen og samtidig skape en bredde av ulike erfaringer. Ved få ressurser vil gyldigheten være begrenset til vår undersøkelse. Andre svake sider ved den kvalitative undersøkelsen kan være gyldigheten. Dette er fordi en har for få informanter og det blir vanskelig å si om den informasjonen en finner, gjelder for andre enn informantene selv (Jacobsen, 2013, s. 63).

3.2 Pilotstudie

Pilotstudie blir brukt for å prøve ut en metode. Dette må gjøres før man setter i gang med innsamling av data. I vårt tilfelle brukte vi en person med relevant erfaring for temaet vårt til bachelor. Vi valgte en person som vi kjente fra før. Grunnen til at denne personen ble valgt var fordi vi ville prøve ut intervjuguiden i trygge omgivelser, og få tilbakemeldinger på hva som var bra og hva som eventuelt kunne gjøres annerledes. Selv om personen var kjent for oss, opplevde vi at personen inntok en annen og mer profesjonell rolle enn vi vanligvis ser hun i. Tanken bak pilotstudie var at det skulle gi oss svar på om intervjuguiden vår var gjennomførbar, at spørsmålene samsvarte med problemstillingen og for å gi oss et tidsperspektiv på hvor lang tid intervjuet ville ta.

3.3 Valg av intervjupersoner

Dalland mener at man gjør et strategisk valg når man velger personer som har bestemte kunnskaper eller erfaringer (Dalland, 2015, s. 163). Vi ville ha variasjon innen kjønn, arbeidsplass og yrke, da dette vil gi oss et større innblikk i de eventuelle likhetene og ulikhetene. Informantene våre har et bredt spekter når det kommer til alder og arbeidserfaring. Vi har en kvinnelig pedagog, en mannlig pedagog og en kvinne fra PPT. Intervjupersonene våre møter barns atferd daglig, og har erfaring når det kommer til utagering. De sitter på kunnskap og erfaring om det aktuelle temaet som vi ønsker å finne svar på i problemstillingen vår.

3.4 Pålitelighet, gyldighet og etiske hensyn

I dette kapittelet vil vi ta for oss pålitelighet, gyldighet og etiske hensyn. *«Ingen metode er feilfri, og det er viktig å være kritisk og reflektere over egen metode og egne innsamlingsstrategier»* (Bergsland & Jæger, 2018, s. 80). Jacobsen sier at valget vi gjør av metode er avgjørende for gyldigheten og påliteligheten av oppgaven. Han sier videre at vi må tenke over om metoden er egnet til å belyse problemstillingen vi ønsker å undersøke. Metoden kan påvirke resultatene vi vil komme frem til (Jacobsen, 2013, s. 53).

Pålitelighet (reliabilitet) handler om en rekke ulike faktorer. Blant annet om troverdighet, hvor pålitelig datamaterialet er, og hvordan informasjonen blir samlet inn, analysert, bearbeidet og tolket (Bergsland & Jæger, 2018, s. 80). Gyldighet (validitet) handler om å måle det man ønsker å måle, og å finne svar på problemstillingen (Jacobsen, 2013, s.110).

I en undersøkelse er det viktig å se på gyldigheten og påliteligheten, fordi man må forholde seg kritisk til kvaliteten av det som er samlet inn av data (Jacobsen, 2013, s.143). Antall intervjupersoner vil være med på å avgjøre gyldigheten av undersøkelsen. Som vi viste til i metodedelen har vi få intervjupersoner, dette vil gjøre gyldigheten av vår undersøkelse forholdsvis svak og gi oss få ressurser å studere. Dette er fordi man har for få informanter og det blir vanskelig å si om den informasjonen en finner, gjelder for andre enn informantene selv (Jacobsen, 2013, s. 63). Likevel kan kvaliteten på gyldigheten bli styrket dersom det informantene sier, støttes av annen faglitteratur og forskning (Bergsland & Jæger, 2018, s. 80).

For å styrke påliteligheten i vår undersøkelse har vi gjort en rekke bevisste valg. Vi har blant annet tatt et valg om å ikke sende spørsmålene til intervjupersonene på forhånd. Dette vil forhåpentligvis gjør til at en starter en prosess hos vedkommende under intervjuet, hvor svarene vi fikk ikke bærer i fasitsvar, men reelle synspunkt og holdninger. Jacobsen sier at: `` *Den menneskelige hukommelse er ikke skapt for å lage store mengder detaljert informasjon med usikker nytteverdi* `` (Jacobsen, 2013, s.144). Derfor tok vi et valg om at vi begge deltok under intervjuene og ved å styrke dette brukte vi et lydband. Et lydopptak vil gi gode data som blir registrert (Jacobsen, 2013, s.144). I tillegg til dette vil vi kunne registrere de uttrykkene som skjer under intervjuet og som lydopptakeren ikke klarer å fange opp (Dalland, 2015, s. 177). Et lydopptak som er brukt i en slik undersøkelse skal slettes eller makuleres etter bruk (Dalland, 2015, s.10).

Etiske hensyn

I forskningsetikken er det lovfestet at personopplysninger skal behandles slik at de som intervjues ikke skal bli krenket av sine personopplysninger (Bergsland & Jæger, 2018, s. 83).

I forkant av intervjuet sendte vi ut informasjonsskriv med nødvendig informasjon om undersøkelsen. Her la vi vekt på intervjupersonens rettigheter når det kommer til personvern og muligheten for å trekke seg. Dalland sier at vedkommende har rett til å trekke seg fra forskningsprosjektet uten at det skal få negative konsekvenser for den det gjelder (Dalland, 2015, s.105). Ved bruk av en slik undersøkelse er det viktig med anonymitet rundt de som blir intervjuet. Det skal ikke være mulig å knytte opplysningene til enkeltpersoner når dataene er innsamlet og blitt anonymisert. Vi valgte å lage fiktive navn for å anonymisere intervjupersonene (Dalland, 2015, s.103) Dersom personen ønsker å trekke seg, må man godta det og en kan ikke kreve begrunnelse (Dalland, 2015, s. 172).

4.0 Empiri

Dalland definerer begrepet empiri som kunnskap bygd på erfaring (Dalland, 2015, s. 115). Vi vil starte denne delen av oppgaven ved å presentere våre informanter. Vi har valgt å bruke fiktive navn på informantene. Videre vil vi presentere funnene fra vår datainnsamling. Denne delen har vi valgt å dele opp i fire deler. Vi starter med intervjupersonenes bakgrunn, videre stiller vi spørsmål opp mot fire kategorier. Bakgrunnen for spørsmålene om tidlig innsats og psykisk helse bygger på ulike faktorer. Vi ville få frem intervjupersonenes tanker og meninger om viktigheten av tidlig innsats og psykisk helse når det kommer til barns atferd, og hva de legger i begrepene. Vi har selv en formening om at holdninger, barnesyn, observasjon og tilstedeværelse er avgjørende i møte med barn. Vi mener at barns psykiske helse og tidlig innsats i barnehagen kan kobles opp mot dette.

4.1 Intervjupersonenes bakgrunn

Daniel er 36 år, utdannet førskolelærer, og har fordypning i musikk. I tillegg til dette har han videreutdanning i rettleidelse og pedagogisk utviklingsarbeid. Han har jobbet 11 år som pedagogisk leder, hvor han har vært praksislærer i 8 av dem.

Trude er 58 år og spesialpedagog. Hun har grunnutdanning som barnehagelærer, men har tatt videreutdanning for å kunne jobbe i skolen. Hun har jobbet som lærer i 25 år, og har de siste 7 årene jobbet med atferd og lærevansker hos PPT.

Maria er 40 år og utdannet førskolelærer. Hun har tatt videreutdanning i spesialpedagogikk og språk, tall og kommunikasjon. I tillegg har hun tatt to år med videreutdanning innen ulike områder, IKT, filosofi med barn og rettleiing. Nå holder hun på med barns språkutvikling og språkforståelse. Jobbet i 17 år som pedagogisk leder.

4.2 Utagerende atferd

Vi startet intervjuet med å spørre intervjupersonene om hva de legger i begrepet utagerende atferd. Maria sier at for henne handler utagerende atferd om barn som strever med noe de ikke klarer å sette ord på, og som igjen viser dette gjennom atferden. Videre tilføyer hun:

“Dersom et barn ikke klarer å sitte i ro med bordet, lager uro ved samling, eller er i konstant bevegelse opplever noen det som utagerende atferd, mens andre voksne ser at det er et barn med en indre uro som ikke er trygg. Min personlige mening er at utagerende atferd er barn som har det vanskelig.”

Maria mener at utagerende atferd oppleves ulikt fra person til person, da det kommer an på toleransevinduet til den voksne.

Trude sier og at utagerende atferd oppleves ulikt fordi de voksne har forskjellige toleransegrenser. Hun mener at dersom man skal si noe om begrepet må man vite noe om normalen og variasjonene innenfor dette. Ut ifra svarene til Maria og Trude, ser vi at begge mener toleransevinduet til hver enkelt pedagog vil definere begrepet ulikt. Daniel forteller at han ikke har vært borti så mye utagerende atferd: *“Jeg mener det er et klinisk begrep, med klinisk mener jeg at utagerende atferd gjerne henger sammen med en diagnose”* sier han. Innenfor dette mener han at det er handlinger hvor man som voksen må bryte inn, for å hindre liv og helse. Han forteller at mange mener utagerende og utfordrende atferd henger sammen, dette synes han er interessant diskusjon.

Maria sier at årsaken til at barn utagerer er utrygghet. Daniel er overbevist om at grunnen til at barn utagerer er at de er ute av toleransevinduet sitt. Enten i form av at de er hyper og agerer på ting som skjer rundt de, eller at barna er hypo og ikke agerer eller gir noen reaksjon. Han mener dette kommer av brudd på en hverdag de er vant til. Når vi spør Trude om hva hun tenker er årsaken til at barn utagerer, sier hun at dette ikke går an å svare på:

“Når foreldre eller barnehagelærere skal fortelle om en situasjon får man gjerne høre tolkningen deres av en opplevelse. De beskriver ikke atferden, men hva de ser som egenskaper. Dette kan være alt fra vanskelig, rampete og bråkete. Dette vil jeg ha slutt på. Jeg vil heller vite hva barna gjør i den gitte situasjon, da kommer tiltakene av seg selv. Det er ingen som kan sette inn tiltak på en rampete unge” sier Trude.

Det som er utfordrende med utagerende atferd er å finne følelsene bak atferden, det er disse følelsene vi skal hjelpe barna med. Trude sier at: *“Vi skal ikke lære barna å slutte å sparke, barnet slutter å sparke når vi finner følelsen som gjør til at barnet sparker. Er barnet sint, trøtt, lei seg eller frustrert forteller dette noe om hva barnet føler inni seg”* All atferd for meg er språk, legger Trude til.

Maria forteller at det som er vanskelig med utagerende atferd er å møte barna på en måte som fungerer. Videre sier hun at denne oppskriften aldri vil være lik. Vi må se enkeltmenneske og hvilket behov de har. Det kan være utfordrende å få med hele personalet til å møte barna på en riktig måte. Det er ikke barnet i seg selv som er vanskelig. Et barn ønsker ikke å være vanskelig, eller å ha det vanskelig. Hun avslutter med å si at den største utfordringen med utagerende atferd er å få personalet til å spille på lag. Daniel forteller at utagerende atferd alltid er vanskelig. Det blir et brudd på mønsteret til de voksne også. Han tilføyer at et utagerende barn trenger både tid og en voksen på

seg. Det som blir utfordrende er logistikken og rammene som er i barnehagen, og ha nok ressurser til å imøtekomme barns behov.

Trude, Daniel og Maria sier alle at det relasjonelle forholdet mellom barn og voksne har alt å si, i møte med barns atferd. Dette skal vi gå videre inn på nå.

4.3 Relasjon og tilknytning

Maria hevder at dersom et barn ikke blir møtt på en god måte, vil atferden være deretter, da gjerne negativ atferd. Hun sier det er viktig å alltid møte barn på en god måte, uansett hvilken atferd barnet har: *“Vi som jobber i barnehagen må prøve å se det positive i alle barn. Alle kan ha dager som ikke er gode. Da kan det som voksen være vanskelig å møte barna på en god måte”*. Maria mener at det er viktig å reparere dersom man har hatt en ugrei tilnærming. Det er viktig å gå tilbake til barnet å beklage og fortelle at måten man reagerte på ikke var grei, legger hun til. Videre forteller Maria at uansett hvor frustrert eller dårlig dag man har, skal man aldri røske i barnet eller snakke krenkende til det. Daniel sier at dersom man ønsker gode relasjoner med barna, må man møte de på gode måter. Han forteller at det er viktig at vi som voksne er pålogget, og ikke oppholder tiden med “kafesnakk” med andre voksne, da dette går på bekostning av barna. Han mener vi må vise at vi ser barna og kommentere det de gjør, snakke med dem og få de til å føle seg sett. Han poengterer at når et barn utagerer er det i krise og utenfor toleransevinduet sitt. Da er det viktig at vi voksne møter barn med forståelse og empati. Det første instinktet til den voksne kan være at barnet bare sutrer, her blir det viktig å ta barnet på alvor uansett hvor lite man tenker handlingen betyr. Dette vil ha stor betydning for barnet på sikt. Daniel legger til at dersom man ikke gjør dette vil barna miste respekten og det vil gå ut over relasjonen mellom barnet og den voksne. Til slutt poengterer Daniel at det er de voksne som har ansvaret til relasjonen, det er aldri barna. Trude sier at muligheten til utvikling ligger i relasjonen. *“Uten relasjonen kan man klappe sammen å gå hjem, da har man ingenting i barnehagen å gjøre”*. Dersom relasjonen ikke fungerer eller er vanskelig, sier hun at man må gå frem på andre måter, eller slippe noen andre til. Hvis dette ikke fungerer sier hun at man må trekke seg tilbake og finne en ny innfallsvinkel. Den som har ansvar for relasjonene er alltid den voksne, avslutter hun.

Både Trude og Daniel sier at det alltid er de voksne som har ansvaret for relasjonen. Daniel mener gode relasjoner handler om å være rundt folk man stoler på, hvor ærlighet, humor og glede er sentralt. Trude opplever gode relasjoner som at folk vil deg vel. Maria sier at man må bygge en relasjon med barna som gjør at de opplever deg som trygg, da vil du være en voksen barna kommer til og som de søker på godt og vondt. Utagerende atferd er ifølge Trude, et symptom på et behov.

Derfor sier hun at en ikke skal legge vekt på utagerende atferd, men i stedet dekke alle barns behov. Daniel forteller at dersom det er mønster på at barn i barnehagen utagerer, da er det noe barnehagen gjør feil.

“Jeg mener det er viktig å finne rutiner og måter å jobbe på slik at barnet ikke utagerer. I arbeid med barn er det viktig å jobbe på lag. Uansett hvilken yrkesstatus man har er alle likeverdige i arbeid med barn” sier Daniel.

Maria hevder at barnehagen kan legge til rette for barn med utagerende atferd blant annet ved å se på sammensetningen av team. Hun sier at dersom man ikke fungerer i team, klarer man ikke å være profesjonell, dette vil igjen lyse igjennom til barna. Videre forteller hun at det handler mye om enkeltindivid og hvordan man trives med kollegaer og ledelsen. Har man det bra, så gjør man det bra, avslutter Maria.

4.4 Personalet og arbeid i barnehagen

Daniel mener at hans barnehage har for lite fokus på personalets holdninger. Han sier at vi må være til stede med ungene uavhengig av hvilken atferd de måtte ha. Her har vi som barnehagelærere et forbedringspotensial mener han. Som pedagogisk leder har han forventningsavklaring sammen med kollegene sine. Der snakker de sammen om hvordan de er i møte med barna. Daniel mener gode rammer er viktig. Maria forteller at det er viktig å ha fokus på holdninger til barn med utagerende atferd. Hun mener våre holdninger har alt å si i møte med barn, foreldre og hverandre. Maria sier det samme som Daniel, at personalet er viktig for å forebygge utagerende atferd: *“Vi trenger gode voksne som ser og respekterer ungene uavhengig av hvilken atferd de måtte ha”*. På Daniel sin avdeling bruker de avdelingsmøtene på å reflektere over egen praksis. Dette uttrykker han er en god måte å jobbe på, med case og praksisfortellinger. Daniel mener det ikke er hans oppgave å stake ut kursen for barnehagen når det kommer til holdninger. I barnehagen til Maria jobber de aktivt med holdninger og kompetanseutvikling. På avdelingsmøte og personalmøte diskutere de styrkesider og utfordringer, som de igjen presenterer i plenum. Her bruker de egne erfaringer og kunnskapen de har for å finne løsninger på utfordringene de står ovenfor. Daniel mener kunnskap er viktig. *“Har man kunnskap om barns utvikling og atferd klarer man forhåpentligvis å håndtere utfordringene som kommer.”* Maria sier at man ikke kan ha kunnskap til enhver tid. Dersom vi trenger mer kunnskap må vi søke det, legger hun til. Daniel uttrykker at kunnskap er en ting, en annen ting er erfaringen en til tilegner seg. Maria sier at vi aldri blir utlært. Trude mener vi må begynne i det små for å skape

utvikling. Om man starter med å beskrive hva som skjer, vil man sette en ball i gang, i stedet for å lage en sutreklubb. *“Jeg tror ikke de voksne er bevisst på den negative ballen som ruller, og at mye ligger i holdningene deres.”* avslutter Trude med.

4.5 Tidlig innsats og psykisk helse

Daniel sier at barnehagen er første steg i utdanningsløpet. Når vi spør han om hva han legger i begrepet tidlig innsats, sier han at det handler om barn som har utfordringer, eller ting de sliter med. Han poengterer videre at det er viktig med tidlig hjelp:

“Dersom man skal begynne med slike tiltak i slutten av barneskolen har man ødelagt et viktig grunnlag for barnet. Barnehagen er en viktig arena når det kommer til rutiner og grunnlag på mange områder”

Trude mener tidlig innsats handler om å være føre var, og sette inn tiltak før det utvikler seg til et problem. Maria sier at: *“I mine øyner mener jeg at dersom man klarer å dekke de grunnleggende behovene til barnet, har man gjort en tidlig innsats. I tillegg til å bygge opp relasjon med barnet.”*

Videre forteller hun at tidlig innsats handler om å være føre var. Hun forteller at man må forebygge noe som ikke har blitt et problem ennå. Det kan utvikle seg til et problem, dersom en ikke setter inn tiltak. Det må ikke være noe der for at man skal tenke tidlig innsats.

For Maria handler psykisk helse om selvfølelsen og jeg`et å gjøre.” *Psykisk helse er følelseslivet, både det man er bevisst og ubevisst på”,* sier hun. Daniel mener psykisk helse handler om hvordan man har det med seg selv. Han sier at i god psykisk helse ligger selvtillit og ha troen på seg selv og det å være trygg. Både Maria og Daniel sier at psykisk helse i barnehagen er kjempeviktig. I barnehagen starter man et løp. Vi skal bygge barna opp og gjør de til trygge mennesker, sier Daniel. Maria mener at dersom man har fokus på psykisk helse i barnehagen, kan dette være tidlig innsats om man arbeider med følelser og aksept. Trude mener at vi ikke trenger å snakke så mye om psykisk helse. Hun sier videre at vi heller må legge vekt på det som skaper god psykisk helse. Det er viktig å bli sett, anerkjent og ha gode relasjoner, mestringsfølelse og ha gode venner, dette er god psykisk helse.

5.0 Drøfting

Drøftingsdelen er tredje og siste del av oppgaven. I denne delen vil vi trekke tråder mellom teori og empiri. Vi vil se på sentrale funn og koble dette opp mot teorien vi har valgt ut. Dette vil forhåpentligvis bidra til å få en nærmere forståelse av det problemstillingen vår spør etter.

5.1 Utagerende atferd

I teoridelen ser vi at atferdsproblemer er et uklart begrep som betegnes på ulike måter. Thomas Nordahl m.fl., sier at et atferdsproblem for eksempel kan være emosjonelle og sosiale vansker, psykososiale vansker, samhandlingsvansker, utagerende atferd, eller innagerende atferd (Nordahl et al., s.34). Vi ser i svarene til intervjupersonene at utagerende atferd og begrepet atferdsvansker, ikke er entydig. For Maria handler utagerende atferd om barn som strever. Dette mener hun kan komme til uttrykk ved at barn er urolig med bordet, lager støy og uro i samling og eller er i konstant bevegelse. Ogden derimot mener at den utagerende atferden kommer til syne særlig i mindre strukturerte situasjoner. Som for eksempel valgfrie aktiviteter, frilek og på uteområder eller skolefritidsordninger (Ogden, 2015, s.12). Vi støtter Maria i det hun sier med at utagerende atferd handler om barn som sliter. Barn som har det vanskelig på et eller flere områder viser gjerne dette gjennom atferden. Vi mener uansett man ikke kan definere det som et atferdsproblem, uten å ha kunnskap om barnets utvikling og atferd. Trude på en annen side, mener at man ikke kan si noe om begrepet utagerende atferd, uten å vite noe om variasjonene innenfor det normale. Hva er et normalt barn? Flaten mener det en umulig oppgave å skulle beskrive hva det er å være et normalt barn. Vi er alle ulike og unike. Hvis vi utvider grunnlaget for det man ser på som normalt vil det romme de fleste barn (Flaten, 2018, s.22). For Daniel er utagerende atferd et klinisk begrep som henger sammen med en diagnose. Det han sier her kan tolkes på ulike måter. Det kan tenkes at han enten ser på biting, slåing og dytting som normal atferd og ikke utagerende atferd, eller at de som utagerende har en diagnose. Ut ifra at Daniel sier han ikke har opplevd så mye utagerende atferd, tenker vi at han ser på denne type atferd som normalatferd. Holland refererer til Webster Stratton (2010), som sier at: *``Normal atferd kan være både krevende og slitsomt for oss voksne, men det er viktig å se at dette kan være høyst normalt allikevel. Sutring, uro og krangling er normal atferd``* (Holland, 2012, s.20).

Dette utsagnet støtter opp om det Drugli sier, om at det ikke er enkelt å definere hva som er atferdsvansker og hva som er normalatferd. Hun mener at alle barn vil utvise en negativ atferd i en eller annen situasjon eller perioder. Videre sier hun at dette er en del av den normale utviklingen hos barn (Drugli, 2013, s.11). Ifølge Flaten er det vanlig at barn i barnehagealder er frustrert, sint og agerer, og at dette kan komme til uttrykk ved atferdsproblemer som slåing, biting eller dytting (Flaten, 2018, s. 82). Når det kommer til atferdsvansker mener Drugli dette er negativ atferd som skiller seg fra det normale for aldersgruppen til barnet. Dette vil gjelde både alvorlighetsgrad, varighet og hvor atferden oppstår (Drugli, 2013, s.11). Dag Nordanger sier at grensene for å gå over eller under den optimale sonen, også kalt toleransevinduet, varierer som nevnt fra person til person.

Her er det flere faktorer som spiller inn som, emosjonell tilstand, temperament, eller tidligere erfaringer (Nordanger & Braarud, 2018, s.39).

Trude og Maria mener at definisjonen på utagerende atferd kommer an på hver enkelt pedagogs toleransevidu. Det jeg ser på som utagerende atferd, vil ikke nødvendigvis være utagerende og igjen utfordrende atferd for deg. Utagerende atferd kan by på utfordringer både for barn og voksne. Ifølge Trude er det utfordrende å finne følelsene bak atferden. Hun mener det er disse følelsene vi skal hjelpe barna med. Trude sier videre at *“vi ikke skal lære barna å slutte å sparke, barnet slutter å sparke når vi finner følelsen som gjør til at barnet sparker”*. Er barnet sint, trøtt, lei seg eller frustrert forteller dette noe om hva barnet føler inni seg. *“All atferd for meg er språk”* legger Trude til. Dette stemmer overens med det Kinge sier om at barns atferd er kommunikasjon. Barn kommuniserer til oss via handlinger når de mangler språk for å kommunisere ønsker, behov og følelser. Vi kan oppleve kaos, manglende forståelse og kontroll når man er opprørt og styrt av følelser. Dette vil igjen prege våre reaksjoner og fjerne oss fra språket (Kinge, 2015, s. 15). Lund understreker det Kinge sier om at atferd er et språk som må leses av voksne (Sandgrind, 2018).

Vi spurte intervjupersonene om hvordan de jobber i barnehagen for å møte og ivareta barns behov. Daniel sier at når barna er utenfor toleransevinduet må man jobbe for å få de tilbake i vinduet ved bruk av forståelse og empati. Det kan være lett som voksen å tenke at barnet bare sutrer. Han mener uansett det er viktig å ta det på alvor, selv om man tenker det ikke er viktig eller har noen betydning. Han poengterer at det kan ha stor betydning for barnet. På avdelingen hvor han er pedagogisk leder jobber de for å møte og ivareta alle barns behov.

Tidligere i oppgaven har vi sett på viktigheten av gode relasjoner i samspill med barn. Alle informantene våre sier at det relasjonelle forholdet mellom barn og voksne har alt å si, med tanke på barns atferd. Dette går vi nærmere inn på i neste kapittel.

5.2 Relasjon og tilknytning

Basert på teorien vi har funnet om relasjoner og tilknytning, ser man viktigheten av dette i arbeid med barn. Både Trude, Daniel og Maria mener at relasjonen har alt å si i møte med barns atferd. Dette kan man se igjen i det Flaten sier, om at når mennesker omgås vil man påvirke hverandre gjensidig. Dette vil igjen påvirke miljøet man er i. Dersom man har god relasjon og emosjonell link vil en ha større påvirkningskraft, enn om man ikke har det. I slike relasjoner kan man overføre både holdninger og kunnskap (Flaten, 2018, s. 83). Maria sier at det er viktig å alltid møte barn på en god

måte og prøve å se det positive i alle barn. Vi kan alle ha dårlige dager hvor det er vanskelig å møte mennesker på en god måte. Maria er klar i talen når hun sier at uansett hvor dårlig dag man har, skal man aldri røske eller være ufin i møte med barna. Haugen støtter dette og sier at det ikke er lett å møte barnas behov, når behovene krasjer med egne behov, eller når det skjer mye på engang (Haugen, 2015, s. 132). Vi er barnas rollemodeller, barna gjør som vi gjør, ikke hva vi sier. Gunnestad mener at dersom man møter barna med en avvisende, kritisk, eller uforutsigbar måte, vil barna igjen møte andre mennesker med lignende forventninger. (Gunnestad, 2014, s. 328).

Det er viktig å tenke på ansvaret vi har som rollemodeller i barns liv. Daniel forteller at det er viktig at vi voksne er pålogget i møte med barna, og ikke oppholder tiden med å snakke med andre voksne. Det er viktig at barna føler seg sett. Vi kan selv relatere til det Daniel sier. Både i jobb og praksis har vi sett en kultur hvor de voksne møtes i ustrukturerte settinger, og snakker om ting som ikke er jobbrelatert. Det å være en tilstedeværende voksen er en komplisert oppgave, da den baserer seg på lærerens evne til å gjenkjenne, forstå og observere uttrykkene barna gir til enhver tid. Det er viktig å reflektere over om responsen vi gir, faktisk dekker barnas behov (Brandtzæg et al., 2015, s. 5). Det er viktig å være en voksen som klarer å beholde roen og være trygg når barnet er utrygt, sier Lund. (Sandgrind, 2018).

Trude hevder at utagerende atferd et symptom på et behov. Derfor sier hun at man ikke skal legge vekt på den utagerende atferden, men at en heller bør fokusere på å dekke alle barns behov. Dersom man er ute etter varig atferdsendring hos barn, sier Trude at muligheten til utvikling ligger i relasjonen. Uten relasjonen kan man klappe sammen å gå hjem, da har man ingenting i barnehagen å gjøre, legger hun til. Brandtzæg m.fl., (2005) sier at `` *Å dekke barns følelsesmessige behov for kontakt med en voksen som alltid er til stede, er en avgjørende forutsetning for læring* `` (Brandtzæg et al., 2015, s.5). Askland støtter dette og sier at dersom vi møter barna med ubetinget kjærlighet på en trygg og forutsigbar måte, vil barna oppleve at vi vil de vel og at vi er til å stole på (Askland, 2015, s.58). Trude og Daniel sier begge at det er viktig å få frem at det er de voksne som har ansvar for relasjonen, aldri barna. Holland sier det samme. Han mener at når det gjelder relasjonsbygging, er det de voksne som har ansvaret for relasjonen (Holland, 2013, s. 14). Barn og voksne har et asymmetrisk forhold, de voksne har et moralsk og etisk ansvar om å se det beste i barnet (Askland, 2015, s.37).

5.3 Personalet og arbeid i barnehagen

I barnehagen møter man et mangfold av mennesker. Lund sier at vi alle er forskjellige: *`` Vi har ulikt temperament, ulik intelligens, ulike medfødte disposisjoner for fysiske og psykiske vansker og har ulike erfaringer fra livet selv``* (Lund, 2019, s.89). Selv om alle er ulike er det viktig at vi som voksne i barnehagen har en grunnholdning som bygger på et ønske om barns beste (Lund, 2019, s.41). Lund sier at en anerkjennende holdning grunner i en oppriktighet knyttet til å sette seg inn i andres perspektiv (Lund, 2019, s.35).

Vi er nysgjerrig på om barnehagene har fokus på holdninger blant personalet. Når vi spør Daniel om dette, sier han at hans barnehage gjør alt for lite av dette. Selv om barnehagen hans fokuserer lite på dette, prøver han selv å være bevisst på de voksnes holdninger på sin avdeling. Dette gjør han i form av forventningsavklaring sammen med kollegaer sine. Daniel sier at barnehage er første steg i utdanningsløpet, derfor er det viktig for han at de har klare rammer for hvordan de er i møte med barna. Sjøvik nevner og at barnehagen er første trinn i utdanningsløpet, og at Stortinget definerer det som en pedagogisk virksomhet. Barnehagen er en rik dannings og oppvekstarena for barn (Mørland, 2014, s. 81).

Videre sier Sjøvik at all pedagogisk virksomhet skal være grunnfestet i at alle barn har samme verdi og er unike (Sjøvik, 2014, s. 42). Daniel mener det er viktig å være til stede med barna uavhengig av hvilken atferd de måtte ha. Her sier han at vi som barnehagelærere har forbedringspotensialet. I svaret til Maria ser vi at hun er enig med Daniel i at fokus på holdninger er viktig. Hun mener våre holdninger har alt å si i møte med barn, foreldre og hverandre. Maria sier vi trenger gode voksne som ser og respekterer ungene uavhengig av hvilken atferd de måtte ha. Her ser vi at både Maria og Daniel er opptatt av personalets holdninger og verdier for å forebygge utagerende atferd. Lund sier at atferd har en sammenheng i hvordan barna blir møtt, og deres erfaringer i møte med atferden (Lund, 2019, s.92). Rammeplanen legger vekt på at barnehagen skal være helsefremmende og forebyggende (KD, 2017, s. 11).

I barnehagen til Maria jobber de aktivt med holdninger og kompetanseutvikling.

Når det gjelder god kvalitet i barnehage, er norsk og internasjonal forskning helt klare. De mener de voksnes kompetanse og relasjonen de har til barna er av den avgjørende faktoren som skaper gode og dårlige barnehager (Brandtzæg et al., 2015, s. 13).

Dette kan vi se stemmer overens med det Daniel sier om at kunnskap er viktig. Han mener at kunnskap om barns utvikling og atferd gjør at man forhåpentligvis klarer å håndtere utfordringene som kommer. Maria sier det skal godt gjøres å ha kunnskap til enhver tid. Dersom man trenger kunnskap på et område, må man søke det. Videre sin hun at vi blir aldri utlært. Trude mener at vi må begynne i det små for å forebygge utagerende atferd. Hun er opptatt av at vi voksne skal beskrive atferden til barnet, ikke egenskapene. Da setter man i gang en ball i stedet for å lage en sutreklubb. Videre sier hun: *“Jeg tror ikke de voksne er bevisst på den negative ballen som ruller, og at mye ligger i holdningene deres.”* Lund er opptatt av at vi må gå på jakt etter suksess hos barna for å gi de gode muligheter for vekst og utvikling. Hun avslutter med å si at oppskriften på en positiv atferdsendring er en stor dose kjærlighet, kombinert med tydelig veiledning og støtte (Sandgrind, 2018).

5.4 Tidlig innsats og psykisk helse

Tidlig innsats

Ogden mener tidlig innsats bygger på antakelsen om at det er lettere å korrigere avvikende utvikling når barn er små (Ogden, 2013, s. 71).

Når vi spør Daniel om hva han legger i begrepet tidlig innsats, sier han at det handler om barn som har utfordringer, eller ting de sliter med, der man setter inn tidlig hjelp: *“Dersom man skal begynne med slike tiltak i slutten av barneskolen har man ødelagt et viktig grunnlag for barnet. Barnehagen er en viktig arena når det kommer til rutiner og grunnlag på mange områder”.*

Drugli støtter opp om dette og sier at det er viktig å gi barn en god start, slik at barna skal slippe negativ utvikling fra tidlig av. Tidlig innsats vil fremme utviklingen av psykisk helse, læring, følelser og atferd senere. For å legge et godt grunnlag for læring, atferd og psykisk helse, må vi kvalitetssikre relasjoner mellom voksne og barn (Drugli, 2015). For Trude handler tidlig innsats om å være føre var, og sette inn tiltak før det utvikler seg til et problem. Dette ser vi stemmer overens med det Hausstatter sier om at tidlig innsats handler om å yte hjelp og korrigere konkrete problem tidlig. Videre skriver hun at tidlig innsats lover at jo tidligere en begynner, jo lettere blir det for barnet i fremtiden. Hun avslutter med å si at det kreves mindre ressurser fra de er små, enn til bruk i fremtiden (Karoly et al. 2005) (Hausstatter, 2014 s, 41). Drugli sier noe av det samme som Hausstatter: *“tidlig utvikling er viktig, fordi mye av det som skjer når barnet er lite kan legge et grunnlag for det som skjer senere i utviklingen”* (Drugli, 2015).

Maria mener og at tidlig innsats handler om å være føre var. Hun sier at dersom man klarer å dekke de grunnleggende behovene til barna, har man gjort en tidlig innsats. I tillegg til å bygge opp relasjon med dem. Avslutningsvis sier hun at en må forebygge noe som ikke har blitt et problem enda, men som kan utvikle seg til et problem om man ikke setter inn tiltak. Det må ikke være noe der for å tenke tidlig innsats. Vi ser at empiri og teori er samstemte på dette området. Viktigheten av en holdning å være føre var.

Psykisk helse

Kvello referer til Kashdan & Rottenberg (2010) og Keyes (2005) som begge sier at god psykisk helse handler om tilfredshet, positiv tenkning og positive emosjoner, kompetanse, sosial tilhørighet og autonomi (Kvello, 2016, s.160).

Når vi spør Maria hva hun legger i psykisk helse sier hun at dette handler om selvfølelsen og jeg`et å gjøre. Hun sier at psykisk helse er følelseslivet, både bevisst og ubevisst på. Daniel mener at psykisk helse handler om hvordan man har det med seg selv. I god psykisk helse ligger selvtillit og ha troen på seg selv og det å være trygg, legger han til. Psykologen Jesper Juul (1996) mener selvfølelsen vår bygger på følgende måte: *`` Vår selvfølelse utvikler seg i kraft av to hovednæringsstoffer: Når minst en av de betydningsfulle personer i vårt liv ser og anerkjenner oss som vi er, og når vi opplever at vi er verdifulle for andre mennesker slik vi er``* (Heradstveit, 2013).

Dette ser vi stemmer overens med det Daniel sier om at vi starter et løp i barnehagen, hvor vi skal bygge barna opp og gjør de til trygge mennesker. Kinge mener at barn sitt selvbilde alltid vil være i utvikling og i samspill med andre. Det som skjer i samspillet, vil være grunnlaget for barnets oppfatning av egen betydning og egen verdi (Kinge, 2015, s.35).

Bae legger vekt på viktigheten av at noen lytter, forstår og tar inn det man føler og tenker. Dette er viktig for selvfølelsen, relasjoner og den mentale helsen (Bae, 2007). Både Maria og Daniel mener fokuset på psykisk helse i barnehagen er kjempeviktig. Videre sier Maria at psykisk helse i barnehagen kan være å ha fokus på følelser og aksept. I rammeplanen står det at barnehagen skal være et trygt sted, hvor barna får støtte i å håndtere utfordringer, mestre motgang og bli kjent med egne og andres følelser (KD, 2017, s.13). Barn som har avvikende atferd vil være ekstra sårbare i slike situasjoner og vil trenge mer hjelp av de voksne gjennom veiledning, klokskap, bekreftelse og anerkjennelse (Kinge, 2015, s. 35). Mead (1977) sier at selvpoppfatningen til barnet er en speiling av omsorgspersonens følelsesmessige pådriv over hvordan man reagere på barnet sine handlinger, signal og behov. Barnet sin atferd blir styrt av selvpoppfatningen som barnet har utviklet, disse vil styre forventningene barnet har til sine omgivelser og seg selv (I Skram,2016, s. 29).

Maria sier at når man jobber i team, kan man ha tre ulike forståelser av hva psykisk helse er. Hun mener at de som jobber sammen må ha en felles forståelse. Det er lett å ta som en selvfølge at alle vet hva psykisk helse er, men så har en helt ulike erfaringer. Vi ser at både Daniel og Maria mener at fokus på psykisk helse i barnehage er veldig viktig. Trude mener at vi ikke trenger å fokusere på psykisk helse. Hun sier videre at man heller må legge vekt på det som skaper god psykisk helse. ``Det er viktig å bli sett, anerkjent og ha gode relasjoner, mestringsfølelse og ha gode venner, dette er god psykisk helse`` sier hun.

6.0 Avslutning

Formålet med oppgaven vår var å finne svar på hvordan vi som barnehagelærere kunne skape trygge og gode relasjoner til barn med utagerende atferd. For å finne svar på dette ble det nødvendig å gå i dybden på faglitteratur innen ulike temaer, og ved å benytte seg av innsamlet data. Gjennom oppgaven vår ser vi at utagerende atferd er et uklart begrep. Dette opplever vi som positivt. Dersom det hadde hatt en entydig betydning er det lett å sette barn i bås. De fleste er nok enig i at utagerende atferd er et symptom på et underliggende behov. Atferden kan komme i ulike former og mønster, og dette behovet må leses av en voksen. På bakgrunn av teori og empiri er konklusjonen at man skaper trygge og gode relasjoner til barn med utagerende atferd, på samme måte som man skaper trygge og gode relasjoner til de fleste barn. Voksenrollen er svært avgjørende i møte med barns atferd. Vi støtter det Brandtzæg m.fl. sier om at de voksnes kompetanse og relasjonen de har til barna er den avgjørende faktoren for god eller dårlig kvalitet i barnehagen (*Brandtzæg, et.al., 2015, s. 13*).

Vi nevnte innledningsvis at vi var overbevist om at det ville skje store endringer i barns atferd ved å endre fokus og holdninger blant personalet. Funnene våre støtter opp om dette, og bunner i at de voksnes holdninger har alt å si i møte med barns atferd. Det er de voksne som har ansvaret for relasjonen. Både teori og empiri viser at en trygg voksen som ser, anerkjenner, er til stede, viser omsorg, kjærlighet og viser aksept for den man er, er oppskriften på trygge barn.

Det er viktig at de voksne er bevisst på tilstedeværelsen, holdningen og tilnærmingen de møter barn på. Dersom et barn ikke blir møtt eller får hjelp tidlig kan dette få konsekvenser for barnet på sikt, både når det kommer til lærling, det sosiale og barnets psykiske helse.

Gjennom arbeidet med denne oppgaven ser vi viktigheten av at hele personalet jobber sammen. Det er avgjørende med kompetanse om barns utvikling og væremåte. Vi hadde et sterkt ønske om mer

kunnskap på dette område, fordi vi syns det var vanskelig å møte denne type atferd. Vi har nå gjennom oppgaven økt vår kunnskap om tema og fått en bedre forståelse for utagerende atferd. Vi ønsker å bidra til å øke andres kunnskap på dette området. Vi ønsker en barnehagekultur hvor alle vil hverandre vel og hjelper hverandre ved å blomstre. De som jobber i barnehagen, må ha et genuint ønske om barns beste. Det er viktig å møte barn med forståelsen av at barn ikke er vanskelige, men at de har det vanskelig.

``Hvis det normale blir en smal sti vil det være flere som ikke finner den`` (Flaten,2018, s. 5).

LITTERATURLISTE:

- Askland, L (2015). *Kontakt med barn* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bae, B (2007, 10. Januar). *Å se barn som subjekt- noen konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehage*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/a-se-barn-som-subjekt---noen-konsekvenser/id440489/>
- Bergsland, M. D. & Jæger, H. (2018). Bacheloroppgaven. I Bergsland, M. D. & Jæger, H. (Red.), *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen* (s. 51-86). Oslo: Cappelen damm.
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S., Øiestad, G (2015). *Se barnet innenfra* Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Drugli, M. B. (2020). *Atferdsvansker hos barn*. Oslo: Cappelen damm akademisk.
- Drugli, M, B. (2015, 27. Mai) *Gode relasjoner fremmer motivasjon for læring*. Hentet fra: <https://www.barnehage.no/kurs-og-konferanse-kvalitet-laering/gode-relasjoner-fremmer-motivasjon-for-laering/113431>.
- Flaten, K. (2018). *Et helt vanlig barn*. Latvia: Cappelen Damm akademisk
- Gunnestad, A., (2014). Resiliens som tilnærming i arbeid med barn som trenger særskilt hjelp i P. Sjøvik (Red.), *En barnehage for alle* (s. 324-335). Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugen, R (2015). *Barns utvikling i barnehagealder*. Latvia: Cappelen Damm akademisk.
- Hausstatter, R. S. (2017). Tidlig innsats som systemisk strategi i barnehagen. I B, B. Hvidsten (Red.), *Spesialpedagogikk i barnehagen* (s.41-51). Bergen: Fagbokforlaget.
- Heradstveit, O. (2013, 25. April). *Det viktigste i arbeidet mot atferdsvansker: Å bygge barnets selvfølelse*. Hentet fra: <https://www.hjelptilhjelp.no/Samliv-og-foreldre/det-viktigste-i-arbeidet-mot-atferdsvansker-a-bygge-barnets-selvfoelse>.
- Holland, H. , (2017). *Varig atferdsendring hos barn* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Jacobsen, D.I. (2013). *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse – og sosialfagene* (2.utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Kinge, E. (2018). *Utfordrende atferd i barnehagen*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra: <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>
- Kvello, Ø. (2013). *Barnas barnehage 2*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø. (2016). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. (2.utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

- Lund, I. (2019). *Tydelige voksne- når atferd utfordrer*. Latvia: Cappelen Damm akademisk.
- Mørland, B. (2014). Barnehagen: en del av det profesjonelle støtte - og hjelpeapparatet. I P. Sjøvik (Red.), *En barnehage for alle* (s.81- 100). Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordahl, T., Sørli, M.A., Manger, T. & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nordanger, D.Ø. & Braarud, H.C (2018). *Utviklingstraumer*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Pettersen, J. R (2015). Tidlig politisk innsats. I Barnehagefolk. *Tidlig innsats* (s.42-47). Oslo: Habitus as og pedagogisk forum.
- Sandgrind, S. W. (2018, 22. August). *Atferd er et språk som må leses av voksne*. Hentet fra:<https://www.barnehage.no/atferd-voksenrollen/atferd-er-et-sprak-som-ma-leses-av-voksne/128023>.
- Sjøvik, P. (2014). En barnehage for alle med mangfold som ressurs. I P. Sjøvik (Red.), *En barnehage for alle* (s. 38- 60) Oslo: Universitetsforlaget.
- Skram, D. (2016). *Barns utvikling, leik og læring*. Oslo: Det norske samlaget.
- Universitetet i Stavanger. (2013, 13.november). *Mange grunner til at barn blir vanskelige*. Hentet fra: <https://forskning.no/barn-og-ungdom-partner-pedagogiske-fag/mange-grunner-til-at-barn-blir-vanskelige/598655>.
- Wolf, K.D. (2016). *Små barns lek og samspill i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 2

Spørsmål til Intervju

Bakgrunn til informant

1. Alder/kjønn
2. Hvilken utdanning har du?
3. Hvilken arbeidserfaring har du?

Utagerende atferd:

1. Hva legger du i begrepet utagerende atferd?
2. Hva tenker du kan være årsak til barns utagerende atferd?
3. Hva synes du er vanskelig med utagerende atferd?
4. Hvordan imøtekommer/jobber dere på avdelingen for å møte de ulike behovene og utfordringene som barna har?

Personalet/Arbeidet i barnehagen:

1. Hvilken betydning tror du det relasjonelle forholdet mellom barn-voksne har med tanke på barns atferd?
2. Hva er gode og trygge relasjoner for deg?
3. Hvordan kan barnehagen legge til rette for barn med utagerende atferd?
4. Hvorfor er kunnskap rundt utagerende atferd – viktig/mindre viktig, meiner du?
5. Føler du at du har nok kunnskap på dette området?
6. Har dere fokus på holdningene personalet har rundt barn med utagerende atferd?
7. Hvordan arbeider dere i barnehagen for å øke kompetansen hos personalet?
8. Tenker du at barnehagen kan gjøre noe for å forebygge utagerende atferd?
9. Hva legger du i begrepet tidlig innsats?
10. Hva legger du i begrepet psykisk helse? Hvor viktig tror du det er å ha fokus på dette i barnehagen?

Avslutning:

- Er det noe mer du vil tilføye?
- Spørsmål og tanker?

